

Parašiau šį veikalėlį Sausio mėn. 1910. Mt, Taisiau jį spaudai šias dienas. – Rašyboj praleidiu prieš ia, io, iu ž po d, š po t. – Žodis “niejau” rāšomas kaip jis mūsų krašte tāriamas, kuomet norima išreikšti didį nusistebėjimą. – Patariu šio veikalo nevaidinti, jeigu žodiai nėra išmokti gerai iš galvos.

Tilžėj 31, Sausio 1913 mt.

Vydūnas.

Regykla:

Daržas už trobos gālo. Médiai; suolas; stālas; gilumoj troba su vartéliais.

Laikas:

Dabartis Prūsuose.

Vaidinamieji āsmenys:

Juras Kruša, ūkininkas, žymiai didis vyras;

Šūlē Krušienė, jo motera, maža;

Mikas, jūdviejų vaikas;

Didius, kaimynas, mažas žmogutis:

Jonauda, laiškānešys.

1. Reginys

Kruša, Krušienė

Krušienė

apsitaisiusi į svetius eiti išeina iš trobos, ir nueina pro daržo vartelius kairėn.

Kruša

tuojau po jos išeina su pypkiu ir priėjęs prie tvoros žiūri, kur ji nueina. Tad taria

Nueina! – Tikrai! – tai vėl nors valandėlę galėsiu savo smarkumu gėrėtis. – tie naujovės dalykai jau ir įkyrėjo. – Po sūkais su jais.

Atsisėda ant suolo ir padumplijęs keliskart sušunka

Mikai! Ceitungą¹ paimki iš brėvdrogerio!²

Palūkėjęs

Mikai! Mikai!

Atsistoja ir nusigrėžęs trobon

Mikai! Kur esi? Ar negirdi? – Tai jau lyg tyčia, jeib m̄n smarkumą sukėltų. Bet tai j̄m ir parodysiu! Bus pirmasis, kurs patirs. O tad jis tik ne vienas! Tikrai pradėdu jau smarkumą jausti! Jau sukyla. Dabar ateikite! Būtų, kas būtų! Kas m̄n tik norėtų priešintis! Kad pasileistiau, ir visus naujovinėkus sutrėkštiau. Jau beveik toks smarkus...

Krušienė

grįžusi ir prie tvoros sustojusi

Jurai, ar visai? Ko tu tše rėkauji, vienas pasilikęs! Vos išeini, ir jis...

Kruša

nusigandęs, pypkį rankoj laikydamas

Aš – Aš – tše tik sau temąstiau – truputį – garsiai! –

Krušienė

Tik nepramąstyk laiškānešį. Matiau lygiai einant. Reikia naujiems trims mėnesiams apmokėti laikraštį. Nepamiršk! Ir nebandyk tai tše vėl šūkauti! Veikiai pareisiu!

Nueina

Kruša

Nepamiršiu! Tikrai ne! Neprivalai – pasiskubinti!

Jai pāskui žvelgęs

Nors negrįžtų vėl ant daigto. Beveik išgandino! Bet t̄n laikraštį gāli ir Mikas apmokėti! Mikai! – Mikai! Na, palauk! Tu tikrai patirsi, koks aš – senovės žmogus! Mikai! Mikai! Ištikro jautiu, kaip smarkyn einu. Ir veikbūsiu, kaip senai norėjęs! Tai visi nusistebės! O tas vaikas paragaus, kad užteks! Kur tik linoja! Nors nesukrušintiau ant vietos! Taip ima smarkumas!

Eina trobon.

¹ laikraštį.

² laiškānešio.

2. Reginys

Didius, Kruša.

Didius

ateidamas pro vartelius

Ko tu tše šūkauji, tarsi smaugiamas?

Duoda Krušai ranką.

Kruša

Didiui sušnékus, šoka lyg nusigandęs atgal, tad atsipeikėjęs ir ranką dāves

Tai kad auginu savo smarkumą! Nėra nei jokios urdnungos¹ namuose.

Didius

O kām tu namų tėvas? Tau puolasi valdyti.

Kruša

Žinoma, māt puolasi. Ir lygiai tām jau pradėdu smarkus būti!

Didius

Bet ir naujiena! Tu – smarkus?

Kruša

Tai gi. Dabar tai jau taip! Gerai kad atėjai! Nors vienas bus liudininkas. Mat, jautiuos toks smarkus pastojęs, jog kad pasileistiau, tai kažin, kas jau jau tše ir nusiduočiau.

Didius

Apsaugok! Tavęs tokio beėsama žmogaus! To lig šiol visai nežinojau.

Kruša

Kur tu ir žinosi! Toks naujovininkas! Nosį tik įkišęs į būsimus dalykus! Apie senovę ir kaimynus ir nieko nei nenumanai!

Didius

Kad manyti ir nieko nebuvo. Namuose tavęs tarsi nebūta. Tik sau betvyloedavai už stālo, kad šeimininkė tše!

Kruša

Tu tik nesupratai manęs! Manyk, aš senovės žmogus. Tai kitiems savo smarkumo neparodydavau. Bet dabar bus kitaip. Matysi. Gana sunku būdavo susilaikyti, kad manoji ir tas vaikas naujoviškai pasielgdavo. Bet dabar jau pasileisiu! Tikrai duosiu vālią! Tik – ar negalėtų atsitikti negiliukis?²

Didius

Rodos dār ne! O tikrai imant, man būtų smagu tave matyti smarkiu!

Kruša

Ir nebereiks ilgai laukti! Jau dabar labai esu smarkus.

¹ tvarkos.

² nepalaima.

Didius

Dār nieko nėra numanyti. Todėl paliksime tai kitām kartui. Dabar duok vakarykštį numerį savo “Pipiro”!

Kruša

Galėsi imti ir šios dienos!

Didius

Tai jų neskaitai?

Kruša

Skaityte skaitau, bet šiandien – nereikės. Ir be jų dabar jau gana esu smarkus. O jie tai tat, kas labiau tikt augina mano smarkumą!

Didius

O neužaugino?

Kruša

Tai to tu nenumanai? Negalimas dalykas. “Pipirais” tik plūsta naujoviškumas į namus, kad gali jame ir nuskęsti.

Didius

Bet aš juos skaitau taipo-jau...

Kruša

O tai nepastebi, kas dāros, kaip viskas virsta kitaip! Laikai mainos, kad baugu. Jaunieji steigia savo draugijas, nuolatai susirenka, rengia vākarus! Ir žmonės eina. Žinoma ir manoji. O pagaliaus, mūsų Lietuvių kalba! Tik pasiklausyk manosios. Tai tše tik plaukia visokių naujovių. Kur ji tau sakys gražiai senovės būdu: brėvdrogeris! Sāko: laiškānešys! Patlab sākē! Ir taip tuo ērgeliāvo,¹ kad gali...! Ar dabar jau jauti, kad smarkyn einu! Oi, kad pasiduočiau savo smarkumui!

Didius

Na palauk! Dabar pats visa mėgysiu. Tik duok savo “Pipirą”. O gāl turi jau ir šios dienos?

Kruša

Patlab šaukiau vaiko. Lai jis paima iš brėvdrogerio! Dabar ne noriu užsidėti su juo. Tiesiog turiu vėngti su juo susitikti!

Didius

Ar tai taip jo bijai?

Kruša

Kām tokius mām klausimus? Ar atnešei mām savo ceitungą?

Didius

Žinoma, atnešiau. Ir tuoj duosiu.

Jieško savo kišėniuose tardamas

¹ pykino.

Bet kām tu bēgi nuo laiškānešio?

Kruša

Kas bēga? Tik ne aš! Bet tu gāl tytia nori mane érzinti? Sakau tau, kad nebūčiau toks smarkus, nebesuvaldyčiau savo smarkumo prieš tave! Bet taip, tai dār neprivalai bijot.

Didius

Bet mažu ir turēčiau tave érzinti. Gāl tad ir ištikro pastotai smarkus!

Kruša

Tik tu nebandyk! Jau savęs dēl ne!

Didius

Tai jau ištikrujū...?

Kruša

Ištikrujū!

Didius

Na, tai neerzysiu! Ir tu papāsakosi, kas tše su tuo laiškānešiu!

Kruša

Bet tu ramiai ir klausykis! Toks tše dalykas! Pasakiau brēvdrogeriui, kad nebeatneštū “Pipirū”! O tas kvailys sākē, tai éšā jo šuldigkeit!¹ Na, sakau tau, kad būčiau pasileidēš, būčiau sukušīnēš, kad savo āmžīū nebebūtū “Pipirū” nešiojēš ī žmones. O tuo kart dār nei neauginau savo smarkumo! Bet dabar jau kitaip.

Didius

Bet laiškānešis tik nekaltas!

Kruša

Ir tu vis, kaip ir kiti. Laiškānešys! Laiškānešys! Kas tai? Brēvdrogeris ir gana. Pagaliaus ir su tavim dār susipyksiu. Jau jautiu, kaip einu visai smarkiai smarkyn.

Didius

Vienok, nors tavo smarkumas ir sklistū jau per kraštus, laiškānešys pasiliktū vis dēlto nekaltas.

Kruša

Nekaltas? Kad taip nesupranti, tai ir išguldyti beveik bereikalinga. Nekaltas! Aš taip visū nujoviū priešininkas! O kas jas nēša ī žmones! Kas vyriausias jų plātintojas! Nei joks kitas, kaip tik vien tas brēvdrogeris! Sakau brēvdrogeris. Sakyki pats, ar ne jis? Be jo viskas pasiliktū, kaip buvē. Pasiloktū tikroji senovē. Bet jis viskān suardo. Ar tai supranti? Ir motera, ir vaikas nebūtū tokiu. Dabar tik īsigulē skaito! Žinok, nēra tiktai vienū “Pipirū”! Nors “Pipirai” labiausiai mane érzina. Yra visokiū rāštū. Ojis juos tik nēša ir nēša ī žmones! Na, sakau, kad dabar jī sutiktiau! Ir kaulus sursirankiojēš galētū nešties. Oi, kaip parodyčiau savo smarkumā! Taip jī parodyčiau...

¹ kaltybē, pareiga.

Didius

Ištikro, kaimyn, dabar jau pradėdu ir numanyti!

Kruša

bėgiodamas ir pagaliaus su nugara prieš trobą atsistojęs

Tik duok iškalbėti! Dār ne viskas! Dār vis smarkyn einu! Dār ! Ir aš parodysiu! Aš pradėsiu valdyti!

Laiškānešys išeina iš trobos durų.

Ir visas kaimas dār sukruš! Jau laikas! Pakvailsta visi Lietuviai! Pakvailsta ypatiai jaunimas! O vien tas brėvdrogeris kaltas! Jis vienas kaltas! Na, mār pareis į akis...

3. Reginys.

Laiškānešys, Didius, Kruša

Laiškānešys

Dovanokit, kad šišon ateinu. Bet sākė mār, kad ūkininkas šišon!

Kruša

nusigandęs pašoka kairėn ir sako pagaliaus

Nieko! Nieko! Pon Jonaud! Meldiu sėsties! Meldiu!

Laiškānešys

Dėkui! Dėkui! Neturiu laiko! Sutikau šeimininkę, o ji liepė priminti, kad laikraštį apmokėtut!

Kruša

Taip! Taip! Liepiau pasakyti! Ir tuojau duosiu piningus! Būtinau reikalinga.

Duoda piningus.

Laiškānešys

duodamas laiškėlį

Ir bus tai atlikta. Šios dienos laikraštį pasiėmė jau jūsų vaikas.

Kruša

Vaikas? Na, gerai! Lai skaito! Naudinga yra laikraštį skaityti! Tikrai naudinga.

Laiškānešys

Taip ir mār rodos. Žmonėms reikia "Pipirų". Veikiau sveikais išliks! Tai...

Kruša

Kār tik norėjau pasakyti! Pons Jonauda tik nieko pikto iš mūsų nebus girdėjęs?

Laiškānešys

Ar kār pikta kalbėjote?

Kruša

Kur mės kalbėsime! Ir pats kaimynas liudininkas. Ar ne?

Didius

Rodos, nereikės mār tuo būti!

Laiškānešys

Mān paprastai nerūpi žmonių plepalai! Lai dāro kiekvienas užkampyj, ko nori.
Pasilikite sveiki!

Kruša

Keliaukite sveikas! Aš ištikro ir niekān nieko pikta...

4. Reginys.

Didius, Kruša.

Kruša

Ar tik ne į mane taikė paskutiniaus žodius?

Didius

Tur būt! Bet mane tu šauniai nustėbinai! Tikrai nustėbinai begālo!

Kruša

susimąstęs

Dabar jis išeis į žmones!

Didius

Bet sakyk, kaimyn, kur pradingo taip staigu visas tavo smarkumas?

Kruša

Teisybė! Teisybė! Ir visai pamiršau! Tai tas nelabasis mandagumas. Mān prilipęs, kaip visa ta naujovė. Ir apsigėdini netikėtai kaimyno akyse. Ir pats nesusiprantu! Bet atsigausiu! Netruks ilgai! Netruks! Ir jau jautiu, kad slenka. Ir smarkumas vėl randasi. Tikras smarkumas! Tai jį dabar ir visuomet parodysiu. Tuoju pamatysi! Tuoju jį išbandysiu! Mikai! Mikai! Ceitungą!

Didius

Ar tai ant vaiko?

Kruša

Dabar jau lyg daug, ant ko! Tik noriu parodyti. Tu dār kitaip manysi apie mane! Namuose reikia pradėti. Tai buvo pirma mislis!¹

Didius

Nors vėl nepranyktų!

Kruša

Sakau tau, pamatysi! Tik duok mān susieiti su žmonėmis. Nors tik ir dār kart su brėvdrogeriu! Nusistebėtai antraip.

Didius

To mān dār nei nereikėtų. Kad tik namuose pasirodytai...

Kruša

Manai, aš prieš sāvąją negalėčiau būti smarkus?

¹ mintis.

Didius

Kiek žinau, tai sunkiausias tavo dalykas!

Kruša

Kān? Tai sunkiausias! Kas moters smarkumas! Nei kalbos nevertas!

Didius

Nesigintšysime. Imki tik pagaliaus “Klibiną”, ir duok m̄n savo “Pipirą”! Reiks eiti.

Kruša

Tik palūkėki! Vaikas tuoj ateis. Ir duosiu!

Didius

Eime abu į trobą! Pailgtų laukti!

Kruša

Dabar gana! Tuoj pamatysi! Mikai! Tuoj ateisi! Mikai! Mikai! Kad tave! Ar apkurtai!

5. Reginys.

Mikas, Didius, Kruša.

Mikas

juokdamos

Na, tu šiandien šauki!

Kruša

Kān? Tu m̄n taip...? Mikai! Vaike! Ar tu?

Mikas

Aš tau ne Mikas! Aš Maksas!

Kruša

Tuojau pamokysiu prieš tėvą mandagiai pasielgti!

Mikas

Tik pats šulmistrui sakei, aš Maksas! Ir vis dabar taip šaukdavai! O sykiu naujoviškai!

Kruša

Tik klausykis, kaimyn! M̄n pamokslų sakys! Kad j̄m antausį rėšiu!

Puola ant Miko.

Mikas

bėgdamas nuo Krušos

Tik ne žygiu taip, tėve! Tu tik ne toks!

Kruša

jį vydamas

Dabar tai jau toks! Ir tuoj kėlnes ištempsiu! Duokš ceitungą! Duokš!

Didius

Bet kaimyn! kaimyn!

Mikas

pamėtęs laikraštį šoka į trobą sakydamas

Norint pilti, reikia pavyti!

Kruša

Tas netikėlis! Tas biaurybė! Tai jau gali iš apmaudo ir sprogti!

Mikas

iš trobos

Ir jauskis, jauskis, tėve!

Dingsta.

6. Reginys.

Didius, Kruša.

Didius

tuo tarpu pasiima nuo žėmės “Pipirą”.

Kruša

atsidūsėdamas

Niejau! Toks netikęs. Toks niekšas! Toks išdykėlis! Ir apmaudas! Niejau! – Nors tu dabar matai, kad aš ištikro smarkus! O pamatysi dār daugiau! Sakau, dār pamatysi! Tik palūkėki valandėlę! Kur tik “Pipiras”?

Didius

Štai! Jau turiu! Te tau “Klibiną”.

Kruša

imdamas “Klibiną” ir mesdamas ant stalo

Duok dār ir “Pipirą”. Būtinai turiu dār įžvelgti. Taip māt tarsi dėga, kai jį tikt pamatau!

Didius

duodamas “Pipirą”

O kas tai vėl būtų?

Kruša

imdamas “Pipirą” ir tad jame jieškodamas

Tuoj patirsi. Yra tai māt bauriausia! Oi, tai dalykas, tas žodis! Prie jo tai vyriausia auginu savo smarkumą!

Didius

O koks tas žodis būtų?

Kruša

Tik palūkėki! Tuoj bus! Oi, tas tai érgeliuoja! Taip érgeliuoja! O jie māt tarsi patytioms! Kad dėda į “Pipirą” tai dėda!

Didius

Surasi jį kitą kartą. Duok šen! Skaityki “Klibiną”!

Kruša

Tik palauk! Tuoj jį parodysiu! Tuoj! Jau pradeda taip rašyti, kad ir tas žodis turi būti!

Didius

Ir ištikro jau smilus esu! Ar tik ne koks kvailumas?

Kruša

Kaip? Tu mane kvailiu apšauksi?

Didius

Dār ne! Maniau, žodis bus kvailas!

Kruša

Taip ir yra! Tikrai taip! Ir tuoj pamatysi!

Didius

Bet m̄n laikas eiti. Atsiųski m̄n “Pipirą” po piet!

Kruša

Jau yra! Štai! Štai! Jau turiu! Ta biauzybė! Ir vėl ją įdėję į ceitungą!

Pradeda bėginėti

Gali padūkti! Tiesiog m̄n patytioms! Kad tėkšiu ceitungą!

Didius

Žodis neišbirs!

Kruša

Žodis neišbirs! Teisybė! Bet mano smarkumą pamatysi! Dabar tai jau tikrai smarkus! Oi, koks smarkus! Tai tas žodis didiausias mano priešas!

Didius

Nors duok pamatyti!

Kruša

Gali tiesiog papaikti! Manyk ir manyk, o to žodio nesuprasi! Jau kartą ir rašiau į ceitungos rašytoją! Bet kur jis? Tai dabar supratau, kad reikia smarkiām būti. Tik įsižiūrėk dabar gerai į mane!

Didius

Veikiau tik norėčiau pažiūrėti t̄n žodį!

Kruša

pribėgęs su laikraštiu

Tai, štai! Skaityk!

Didius

Tai kas tše? Visi – turime – garbėn – kėlti – savo – tau – tą...

Kruša

Ir ištaria! Niejau! Tai žmogus, o nesijautia!

Didius

Kaip nesijautiu?

Kruša

Ar ne sakau! Nei tu bilduotas¹, nei tu smarkus! Viskān pakelia! Ištaria tokšį žodi,
o nesijautia! Tarsi turėtų šuns plautius.

Didius

Ar tai žodis: tauta?

Kruša

O kai? Žmogau, jauskis! Koks tai žodis! Biaurus, kad kratu! Nei iš jokio savo
tėvų tėvo jo neesu girdėjęs!

Didius

Ar tu pakvailai, ar mane juoku laikai?

Kruša

Mān tokie dalykai ne juokai! Vos begaliu suvaldyti savo smarkumą!

Didius

O aš tau sakau, jog aš dabar duosiu vālią savo smarkumui! Saugokis, kaimyn!

Kruša

pabūgęs traukdamas atgal

Tik tu mān netaip! Sakau, susivaldyk! Šiaip galiu pasileisti! Ir mano smarkumas...

Didius

Tu – su savo smarkumu gali eiti...

Kruša

atbuls eidamas

Sakau tau, dabar pavojus! Tikrai kad nesiliksi ramus...! Dār nežinai, kas tas žodis!
Tai mano smarkumo dār ne auginki! Jau pavojus...

Didius

Tur būt, tu nežinai, kān reiškia tas žodis! Bet gāl žinai, kas tai nutautėlis?

Kruša

Nutautėlis? Nutautėlis? Kas bus nutautėlis?

Didius

Tu pats nutautėlis! Tu! Ar dabar žinai?

Kruša

nusigandęs mėta laikraštį ant žėmės ir tārta

Aš nutautėlis! Aš – vyras kaip milžinas! O tu mān ir drįsti tai pasakyti! Tu –
nykštukai! Saugokis! Dabar tikrai pavojus! Be gālo aš jau smarkus! Saugokis,
susimildamas, saugokis!

¹ lāvintas.

Didius

O aš dār kart sakau: Esi nutautēlis! Ir tavo smarkumā tau veikiai išvarysiu! Už krsnio, užkampyj, tše tu smarkus! Tu su savo Miksu ir Maksu, su savo brēvdrogeriais ir ceitungomis! Dvāsioj tu nutautēlis! Štai, kas esi! Ar supranti?

Kruša

tuo tarpu vis ātbuls traukdamos ir abiem kumštīm grumzdamas pagaliaus sušunka

O tu liaukis mane šempāvēs.¹ Sakau: liaukis! Dār suvaldau savo smarkumā! Bet veikiai...

Didius

prieš jį eidamas

Kur tas smarkumas! Parodyki, kad drįsti! Nutautēs esi, kad pasiliko viens tik liežuvis!

Kruša

ātbuls prieš tvorā eidamas

Dabar tai jau tik pasileisiu. Pasileisiu tikrai! Paskutinį kartą sakau: aš labai smarkus!

Didius

Tai duok kojoms vāliā!

Krušienē ateina už tvoros.

Kruša

Dār vienā žodį, ir imsiu truškinti ir sukrušinti...

Didius

prieš jį šokdamas

Nors pradėki...

7. Reginys

Krušienē, Kruša, Didius.

Krušienē

žengdama pro vartelius

Jurai, ar tu visai...

Kruša

sušunka visai nelabu balsu

Oi! Šūlē! Šūlē! Šūlē! Šūlē!

Ir šoka pro Didių pro šālį ir kairėn nuo regyklos.

Krušienē

kalba tuo tarpu toliau

pakvailai? Jau kažin kur girdėti! Tai tik išėik iš namų, ir nežino, kām dāraš. Kad ne tas vaikas, ir negalėtai tikėti, jog tai vyras! Bet ir įsileidiu! – Kas buvo, kas atsitiko, kaimyn? –

¹ bārēs, peikēs.

Didius

Kažin! Rodos norėjo savo smarkumu pasimėgti.

Krušienė

Dabar bėga nei nesižvalgydamas. Tikrai smarkiai bėga! Jurai! Jurai! Tik sustok!
– Ir nesiklauso!

Nusigręždama trobon

Mikai! Mikai! Eikš greit!

8. Reginys

Mikas, Krušienė, Didius.

Mikas

Ko nori, mamyt!

Krušienė

Bėgki! Šauki! Tėvas dār gāl kur nusitrenks!

Mikas

žvalgydamas

Kur jis? Kān dāro?

Krušienė

Ten! Ar matai?

Didius

Lygiai laiškanešys jām į kėlią...!

Mikas

Tuojau nubėgsiu!

Bėgdamas

Tėve! Tėve! Aš ateinu! Aš esu!

Dingęs kairėje

Nebėgk dār labiau!

9. Reginys

Krušienė, Didius, už regyklos laiškanešys.

Krušienė

žvelgdama kairėn

Ir nesiklauso! Niejau, ir žmogus! Pagaliaus reiks dār pātiai gaudyti savo vyrą! Jau visai! Lyg kažī -ko pabūgęs!

Didius

Nepasidarys nieko!

Krušienė

eidama

Bet ir visai lyg padūkęs! Jurai! Ar negirdi? Jurai! Nieko nedarysiu. Tik sustok!

Nubėga.

Laiškānešys

Pon Kruša! Palaukite! Palaukite! Per daug māt dāvēte piningu! Atidosiu! Pon Kruša! Pon Kruša!

10. Reginys

Didius.

Didius

žvelgdamas kairēn

Tai dabar visi jē gaudo! Ir laiškānešys! – Tai žmonēs! Vyras kaip milžinas! Bet ištikro kaip zuikis! Užkampyj augin ir augin smarkumą ir neužaugina. Maišo burnoj visokius sukraipytus Vokietij žodius ir prieš gražius Lietuvių žodius šēlsta! Ir visas smarkumas! Oi, jūs smarkininkai! Kad jus kiškiai subadytų! Nors jaunieji bus kitokie!

Imdamas nuo žēmēs “Pipirą”

Eikš, “Pipire”! Šišon nieko gēra nepadarai. Gāl kitur tai pasiseks. Krušai, tur būt , reiks garstytių!

Eina pro vartelius šalin.

U ž d a n g a .